

Pääkuoron konservointityö

- ~ dokumentointi
A.-L. Hillunen
- ~ valokuvat
J. Puusa
P.O. Velin

Turun Tuomiokirkon pääkuori

Pääkuorin konservointi

Pääkuorin seinä- ja kattopintojen puhdistamiseen on käytetty pölynimuria, puhdistusmassaa ja kumiliinoja. Pölynimurilla poistettiin irtonainen lika kuten hämähäkin seitit ja irtonainen pöly. Imuria käytettiin puhdistettaessa kattoa ja ylempiä seinäpintoja, tämän jälkeen tapahtui varsinainen puhdistus ns. kumiliinalla ('OZ')

Puhdistusmassaa (= museoviraston ohjeen mukaan tehty seos vehnä jauhoista, vedestä, kuparisulfaattista, soodasta ja ammoniakista) kokeiltiin, mutta päädyttiin lopulta kumiliinoihin maalipintojen likaisuuden vuoksi.

Puhdistuksen jälkeen suoritettiin luneteissa vanhan värin kiinnitys paraloidilla. (n. 4%) (Paraloid B72 = keinotekoinen hartsi, jota liuotettiin asetoniin). Kiinnitykseen käytettiin sähköistä maaliruiskua tai sivellintä.

Halkeamat täytettiin marmorijauho-laattaliima-seoksella. Laastia kokeiltaessa esiintyi halkeilua. Suurimmat vauriot injektointiin, kiinnitysseos ruiskutettiin halkeamaan porattuihin reikiin muovisella kertakäyttö-ruiskulla tai jopa rasvaprässillä.

Suurimmat paikkaukset tehtiin freskokalkin ja hiekan sekoituksesta.

Kaariholvien kosteusjälkiä häivytettiin 1%:lla liivateseoksella - liivatevetettä siveltiin useaan kertaan kosteusjäljen päälle asetetulle selstofille ja annettiin kuivua. Joissakin tapauksissa saattoivat jäljet vaaleta pelkällä vesipesulla.

Värikorjaukseen käytettiin kalkki-, liima-vesi- ja pigmenttivärejä.

Suurten kuluneiden pintojen esim. kattoholvin sinisen värin korjaus tehtiin kalkkivärillä käyttäen luonnonsientä.

Hilseilleet maalikohtat, hankautumat ja täytetyt halkeamat korjattiin lähinnä pigmenttivärein.

Väri maalattiin ohuella sivellimellä (W&N no 2) käyttäen ns. pistetekniikkaa, jolla uusi väri parhaiten saadaan häivytetyksi vanhaan väriin. Maalimesteenä käytettiin 1-1,5% paraloidia.

Pigmenteistä valittiin valoa ja kalkkia parhaiten kestävät värit. Freskomaalauksissa huomattiin alkupe-
räisten ruskeavivahteisten värien kulumisen olleen huomattavaa.

Alttarilaite puhdistettun ja maalattun uudelleen.

Galleriakäytävän lattia uusittiin, kaiteet maalattiin sisäpuolelta ja kultausta paikkailtiin lehtikullalla.

Lisäksi uusittiin joitakin pääkuorin lattia-laattoja.

Ala-treskojen lopputiikkaus 4%:lla toluen, paraloid liuoksella; tiikkaus vain uudelleen maalatut alueet

Pääkuorin konservointiaika 15.8-77 - 6.4-79
= 346 työpäivää

Tapio Hiltunen
Raimo Ala-kärppä
Anna-Liisa Hiltunen

Katlofresko

- pöly ja noki imeytynyt pintaan epätasaisesti, mahdollisesti pyyhitty 1920-luvun korjauksessa
- kulunutta pintaa melko vähän, maali irronnut paikoin pieninä palasina vars. kerubeista
- katossa aikaisempia paikkauksia ja sienellä tehtyjä värikorjauksia
- tukirautojen kiinnityskohdissa ja ikkuna-holvien yläpuolella halkeamia
- alttarin yläpuolella iso haaroittunut halkeama

konservointi

- irtonaisen lian poisto pölynimurilla, varsinainen puhdistus kumiliinalla
- halkeamien täyttö marmorijauho-laattaliima-seoksella - suurimpien halkeamien injektointi
- freskosaumojen häivytystä kalkkivärein sienellä
- enkelihaamojen paikkamaalaus ja halkeamien väritys vesivärein

-konservointiaika 18.8 - 4.11 - 77

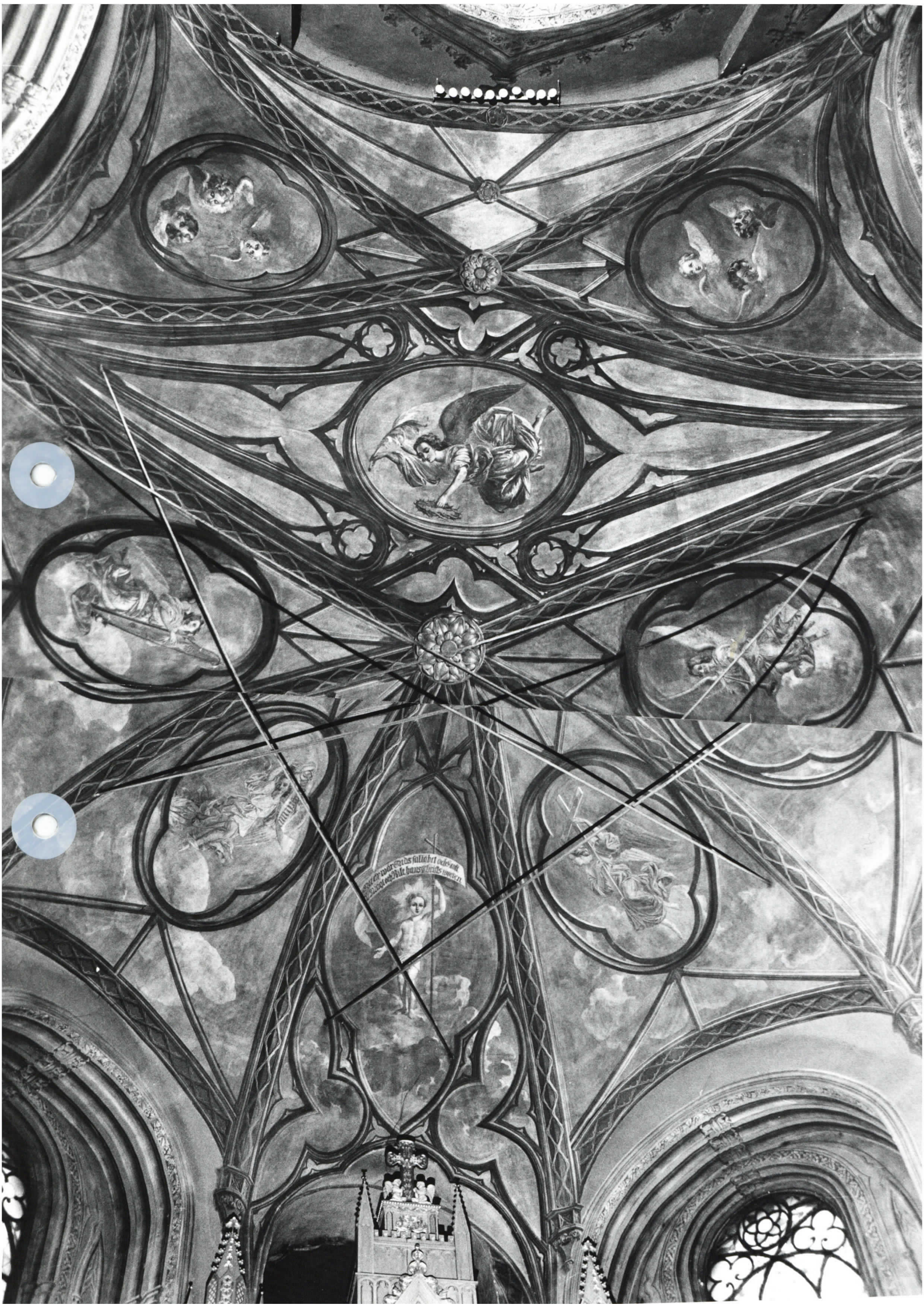
= 58 työpäivää

Tapio Hiltunen

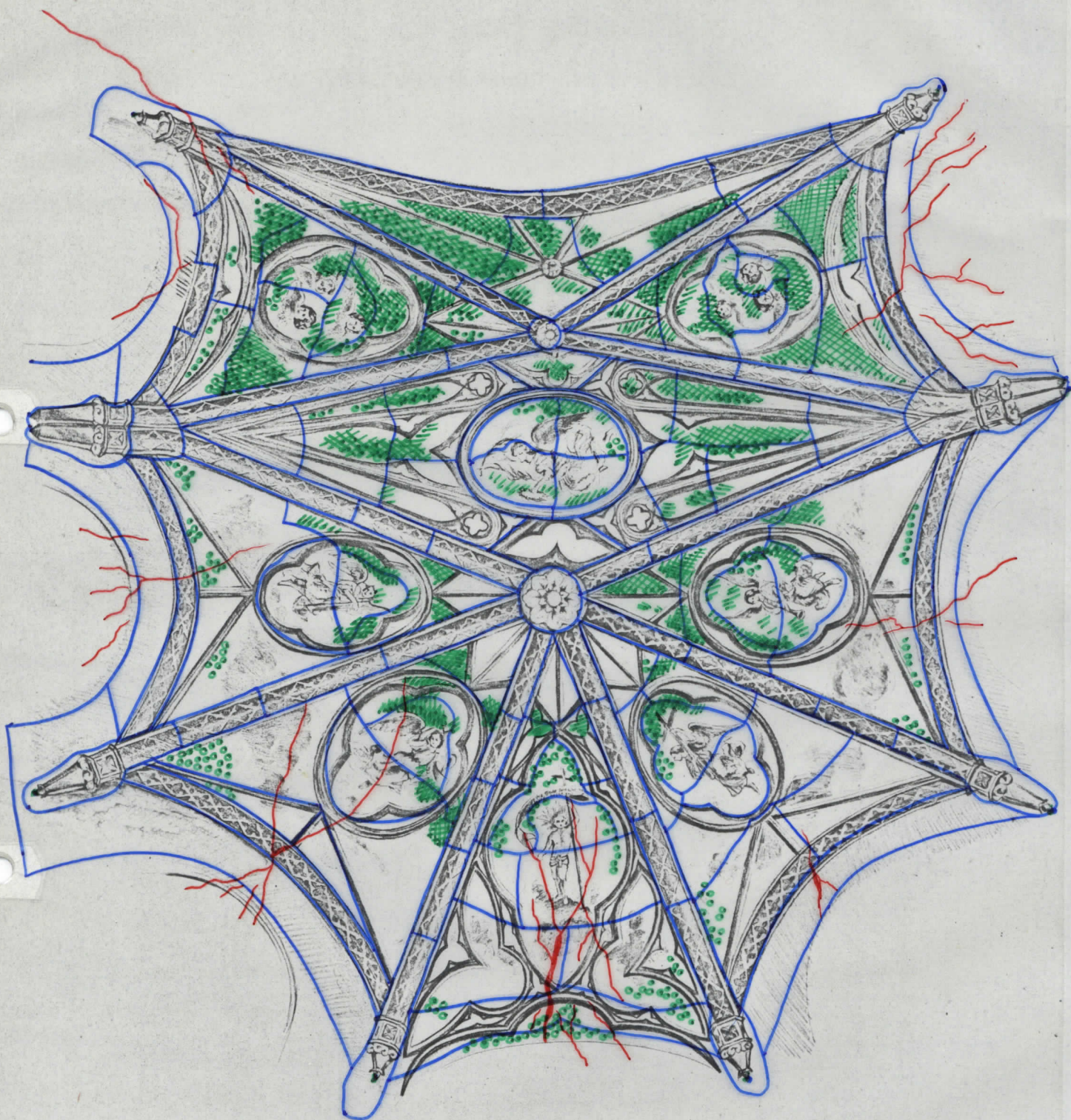
A-L Hiltunen

Raimo Ala-kärppä

HALKEAMA

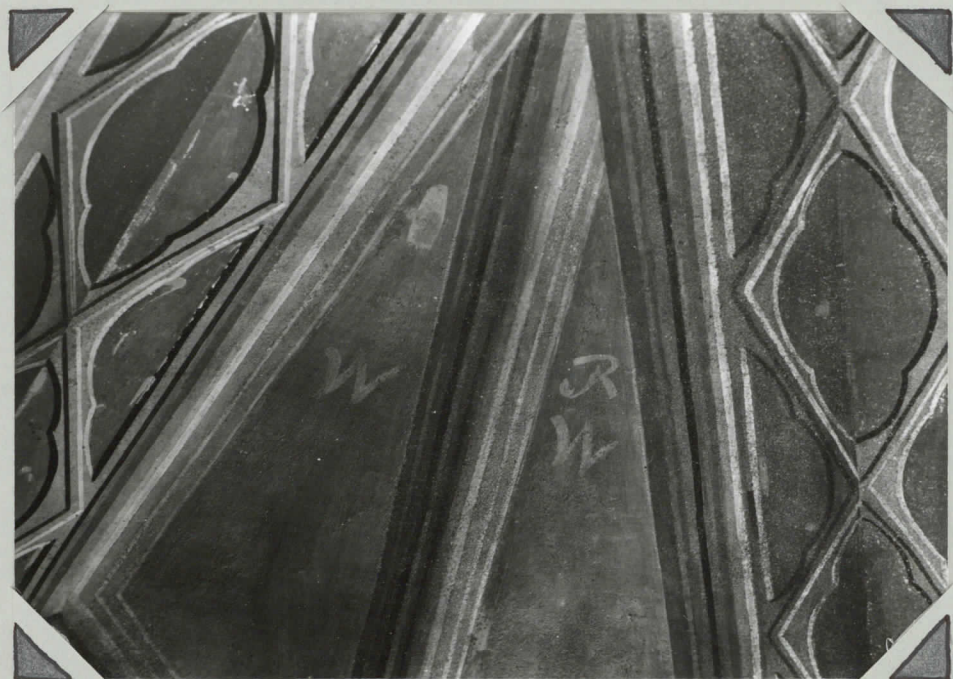
FRESKON TYÖRAJA

UUSIN KORJAUSMAALAUUS v.1977

KULUNUT JA KORJATTU
TOD.NÄK. 1920-LUVULLA

Robert Wilhelm

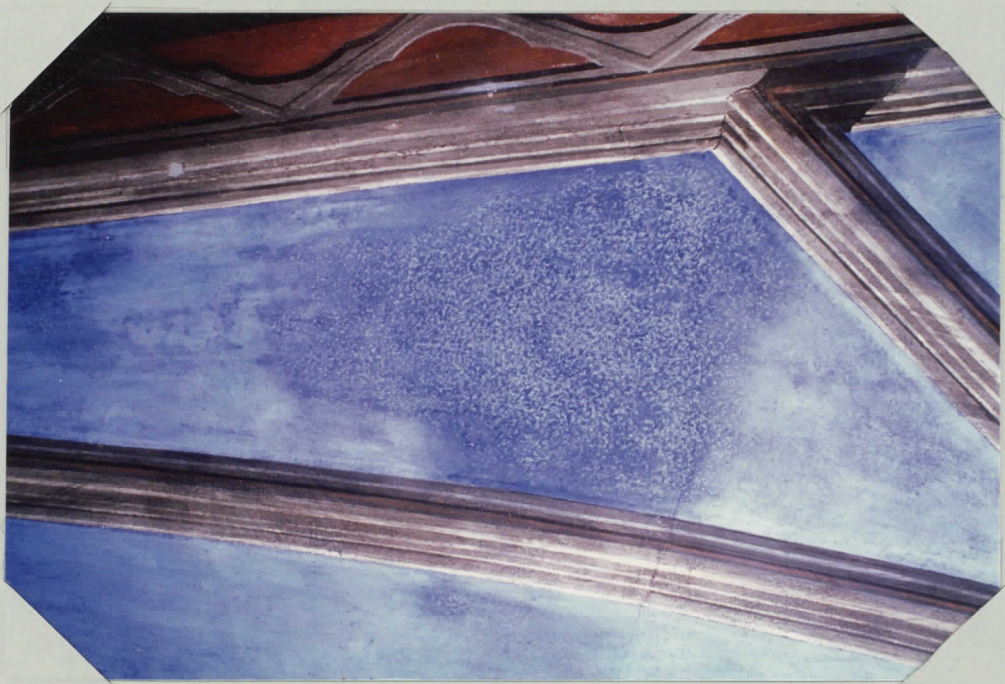

EKMANIN NIMIKIRJAINET KATTOFRESKOSSA

KULUNUTTA PINTAA

JA VANHAA HÄIVYTYSJÄLKEÄ
PÄÄKUORIN KATOSSA

PUHDISTUSRAJA
◆ KÄYTETTY KUMILIINAA ◆

FRESKOSAUMAN HÄIVYTYSTÄ SIENITÖPÖTTELYLLÄ

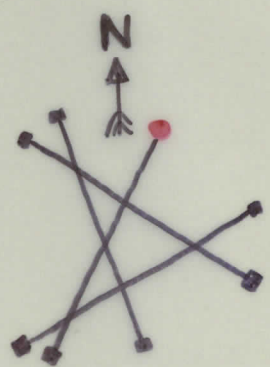
PUHDISTUSRAJA
JA
HALKEAMIA ALTтарIN YLÄPUOLELLA

HALKEAMIA TUKIRAUDAN
KIINNITYSKOHDASSA

TUKIRAUTA

HALKEAMAN SIJAINTI
PÄÄKUORISSA

1:1

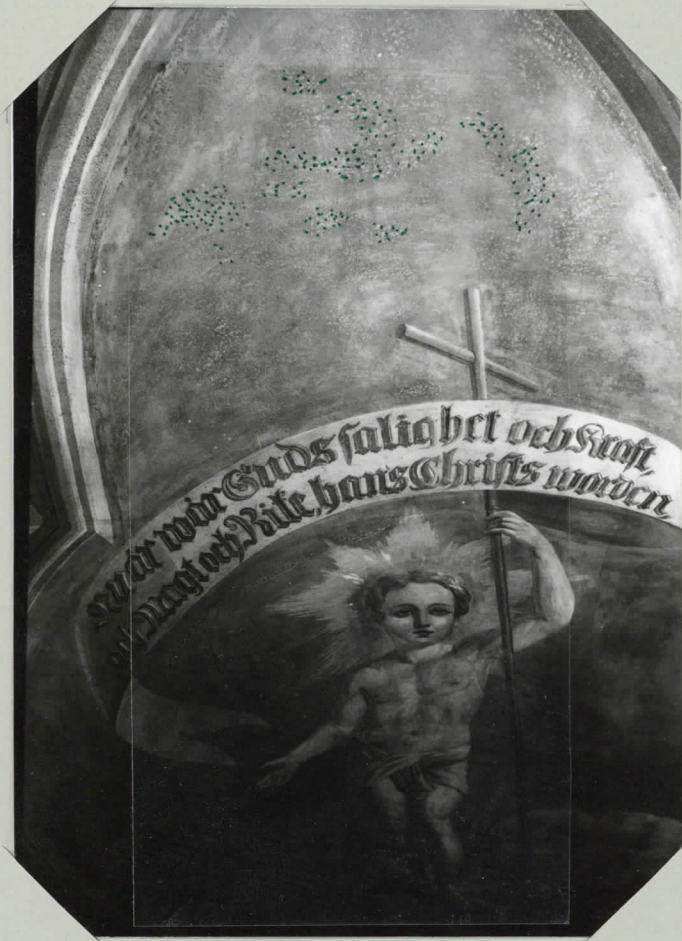

LIKAISENA JA NUHRAANTUNEENA
ENNEN KONSERVOINTIA

PUHDISTUKSEN
JA HÄIVYTYKSEN
JÄLKEEN

VANHAA
HÄIVYTYSJÄLKEÄ

PISTEVIIVAJÄLKEÄ JÄÄNYT NÄKYVIIN KUVAN
SIIRTÄMISESTÄ LUONNOSPÄHVISTÄ FRESKON
SABLOONAN AVULLA

Pääkuorin ja kirkkosalin välinen kaariholvi

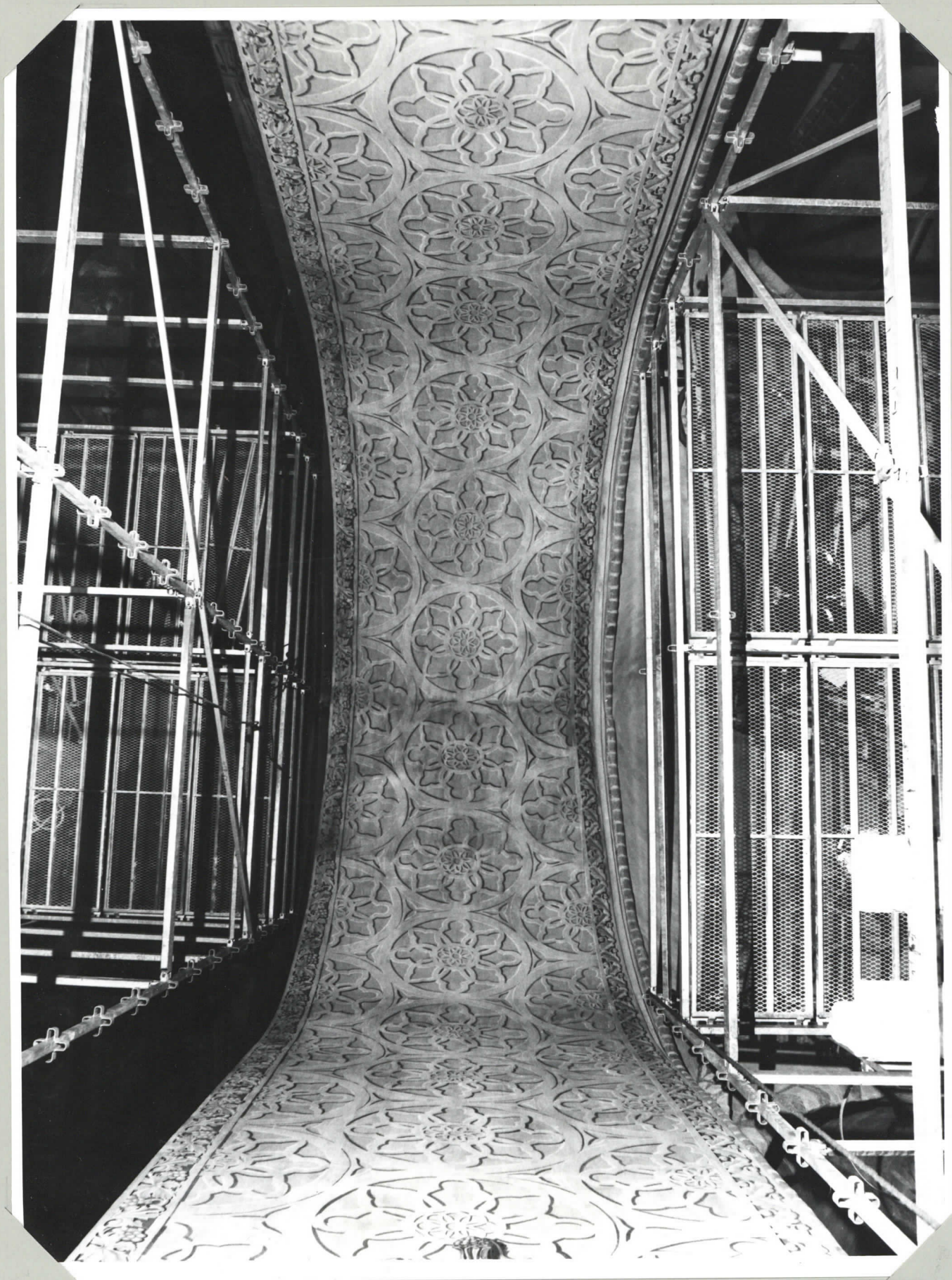
- pinta likaantunut pysyvästi ja epätasaisesti
- patsashahmoissa vähäistä maalin kulumista
- kaariholven yläosan väritys säilynyt hyvänä
- hahmojen jalusosaa korjattu aikaisemmin

konservointi

- puhdistus imurilla ja kumiliinoilla
- kulmien lohkeamien paikkaus laastilla
- värin kiinnitys paraloidilla
- värikorjaus vesivärein
- alaosan seinäkirjoituksen värikorjaus pigmentein

komero

- puhdistus liinalla
- kalkkilaastipaikkausta
- kalkkivärikorjaus sienellä häivyttäen

LIKA TARTTUNUT PYSYVÄSTI
MAALIPINTAAN

Martli' Luther

↑
 N. 1,5m - 2m:n
 JAOTUKSELLA
 FRESKO SAUMAT
 LÄPI KOKO KAAREN.

— = HIUSHALKEAMA
 — = FRESKO SAUMA
 X = MAALI RAFAUTUNUT
 o = — HILSEILLYT KUPLINUT

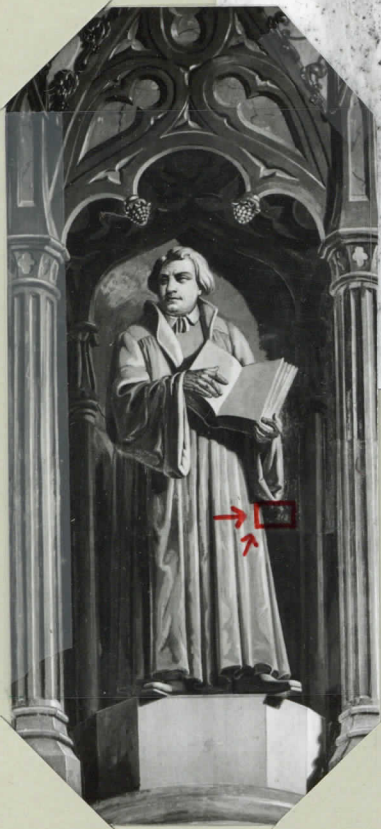
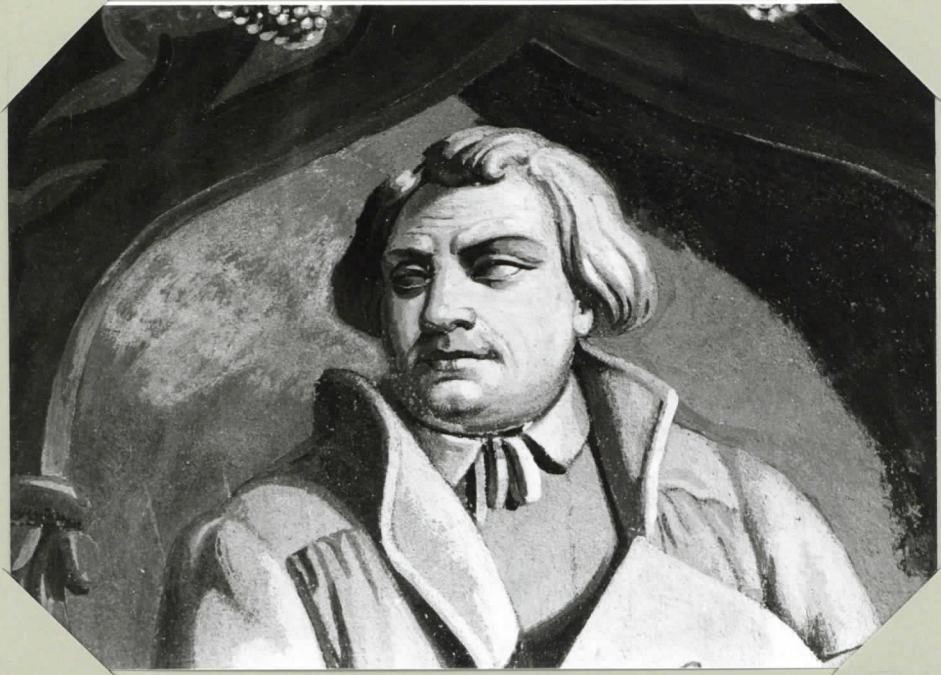
M. Luther

VALOKUVA ENNEN KONSERV.

KORJAUS MAALAUUS
VESIVÄREIN

P. Ansgarius

↑ N. 1,5m - 2m:n
 JAOTUKSELLA FRESKO-
 SAUMAT LÄPI KOKO
 KAAREN

↑ joka 1,5m - 2m
 etäisyydellä sauma
 pitkin kaarta

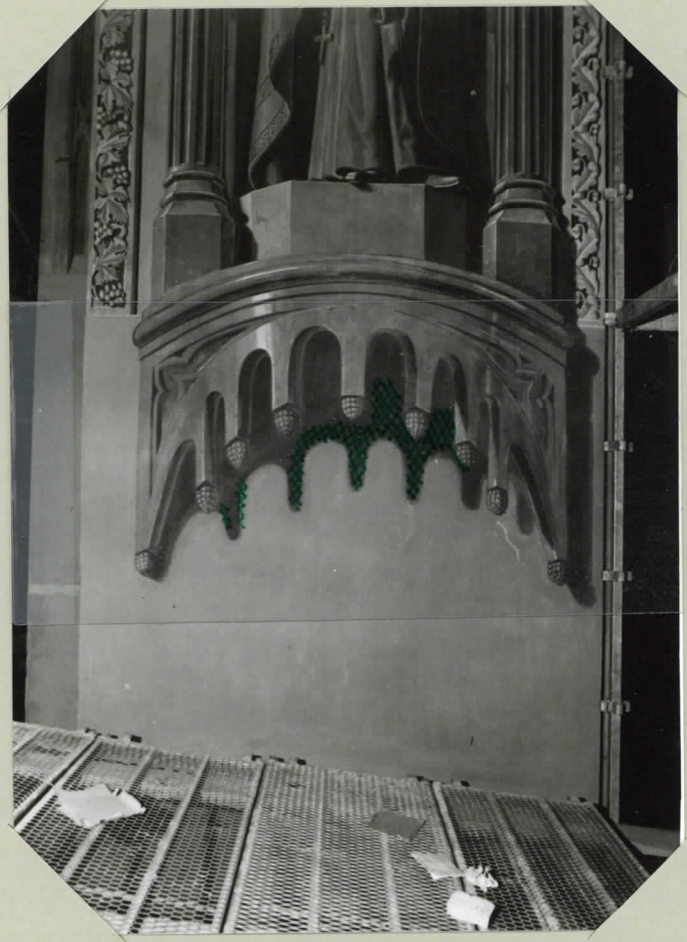
— = HIUSHALKEAMA
 — = FRESKOSAUMA

xx = MAALI RAPAUTUNUT
 x

o o = —||— HILSEILLYT
 KUPLINUT

P. Ansgarius

KORJAUSHAALUS
VESIVÄREIN

KAARIKOMERO
KORJUKSEN JÄLKEEN

Yläseinäpinnat ja Galleriakäytävä

- pinta likaantunut tasaisesti
- muutamia halkeamia
- ikkunasyvennyksissä väri rapautunut ja noussut koholle
- galleriakäytävän holviaukoissa rappaus-pintaa irronnut runsaasti

konservointi

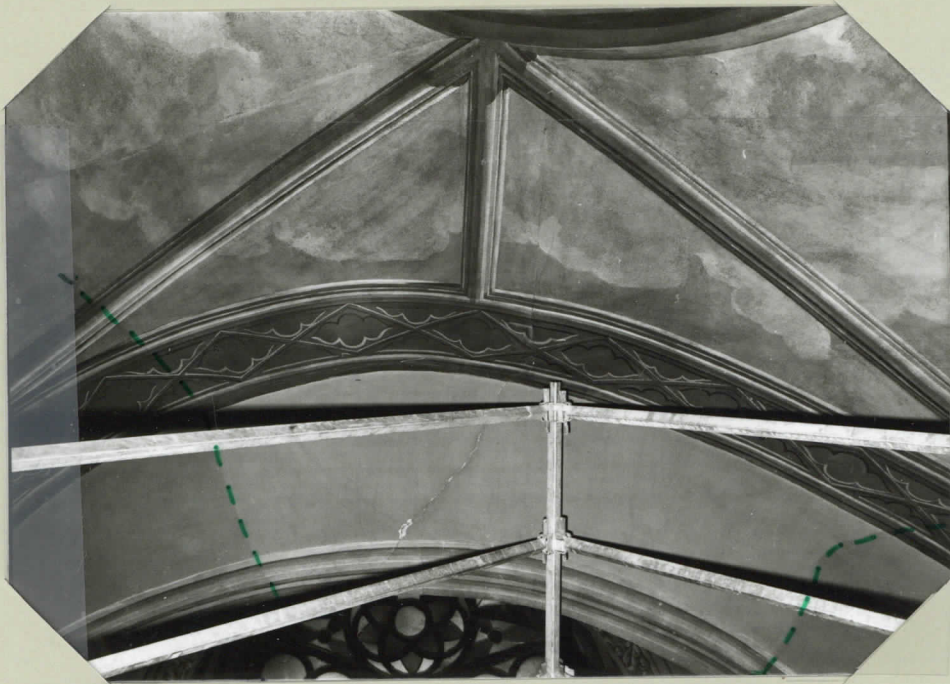
- puhdistus pölynimurilla ja kumiliinoilla
- halkeamien täyttö
- värikorjaukset pigmentti- ja vesivärein
- galleriakäytävän irtonaisen rappauksen poisto ja paikkaus kalkkilaastilla
- holviaukkojen (qk) ja ikkunan alusten maalaus kalkkivärillä
- ikkunarautojen uusimisesta johtuvien piikkausjälkien laastipaikkojen värikorjaus kalkkivärein
- puisten ikkunalautojen tasoitus 'Plastic paddingilla' ja maalaus öljyvärillä

◆ HALKEAMIA
PÄÄKUORISSA
IKKUNAKAARIEN YLÄPUOLELLA

◆ ALH. PUHDISTUSRAJA

SUURENNOS EDELL.

HIUSHALKEAMIA ETELÄISEN YLÄFRESKON YLÄPUOLELLA

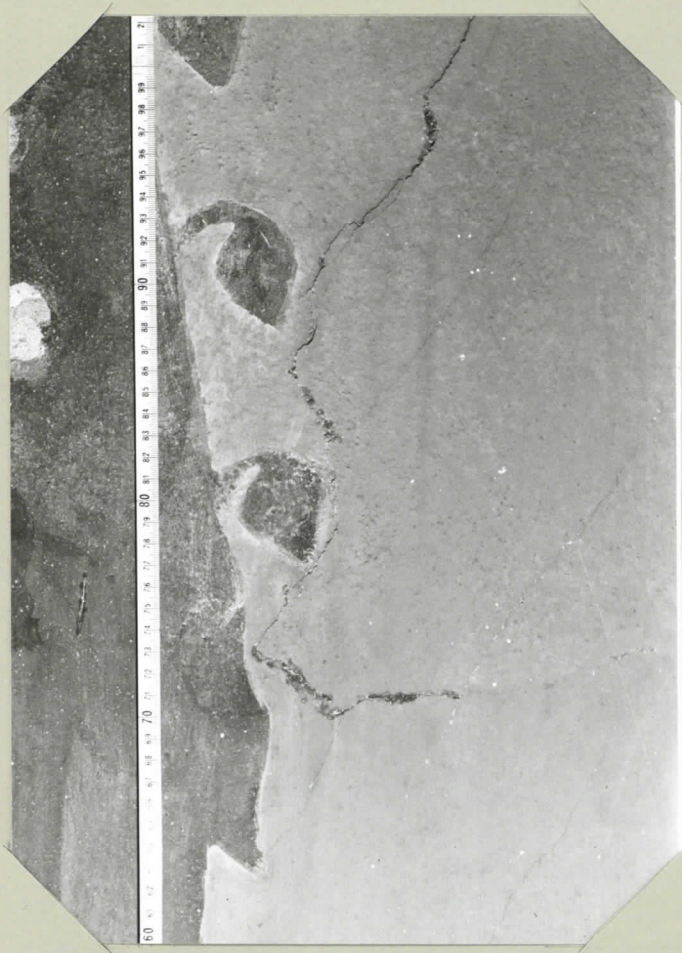

SEINÄN HALKEAMAAN PORATTUJA
INJEKTOINTIREIKIÄ
ETEL.YLÄFRESKON YLÄPUOLELLA

TÄYTETTYÄ HALKEAMAA

10cm

VANHAA
HALKEAMAN PAIRKAUSTA
LÄNSISEINÄLLÄ.

UUTTA LAASTIPAIKKAUSTA IKKUNARAUTOJEN UUSIMISEN JÄLKEEN
GALLERIA - KÄYTÄVÄSSÄ

KULUNUTTA SEINÄPINTAA

KALKKIVÄRIKORJAILUA GK:SSA

Scinäpintojen alaosa

- muutamia halkeamia
- laasti irronnut galleriakäytävän kaiteiden alapuolelta
- marmorointi kulunut
- kaariholvien välisten valaisimien kiinnitys-jäljet näkyvissä

konservointi

- puhdistus kumiliinalla
- halkeamien täyttö ja häivytykset
- marmoroinnin korjausmaalaukset kalkki- ja vesivärein sienellä ja siveltimellä
- alapaneelin värikorjaukset sienellä ja siveltimellä

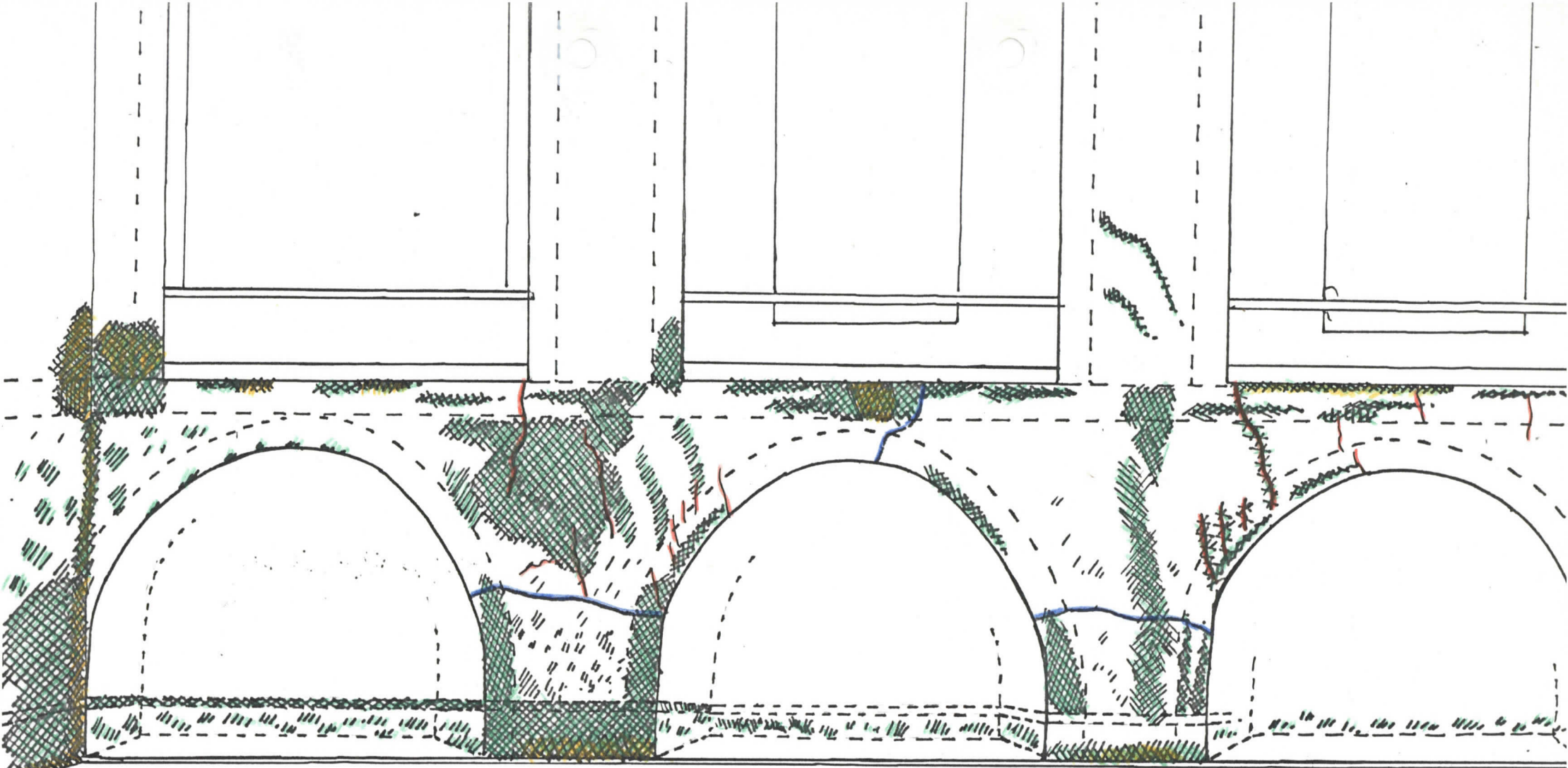
Länsiseinän alaosa

- jäljitetty mahdollista alkuperäistä koriste- jaottelua pysty- ja vaakasuorien linjojen -piirroksella museorastossa
- jälkien tasoittaminen laastilla
- lopullinen maalaukset kahdesti liimoväriä
- värin muuttaminen vaalean punertavasta vihertävän ruskeaksi

Portit

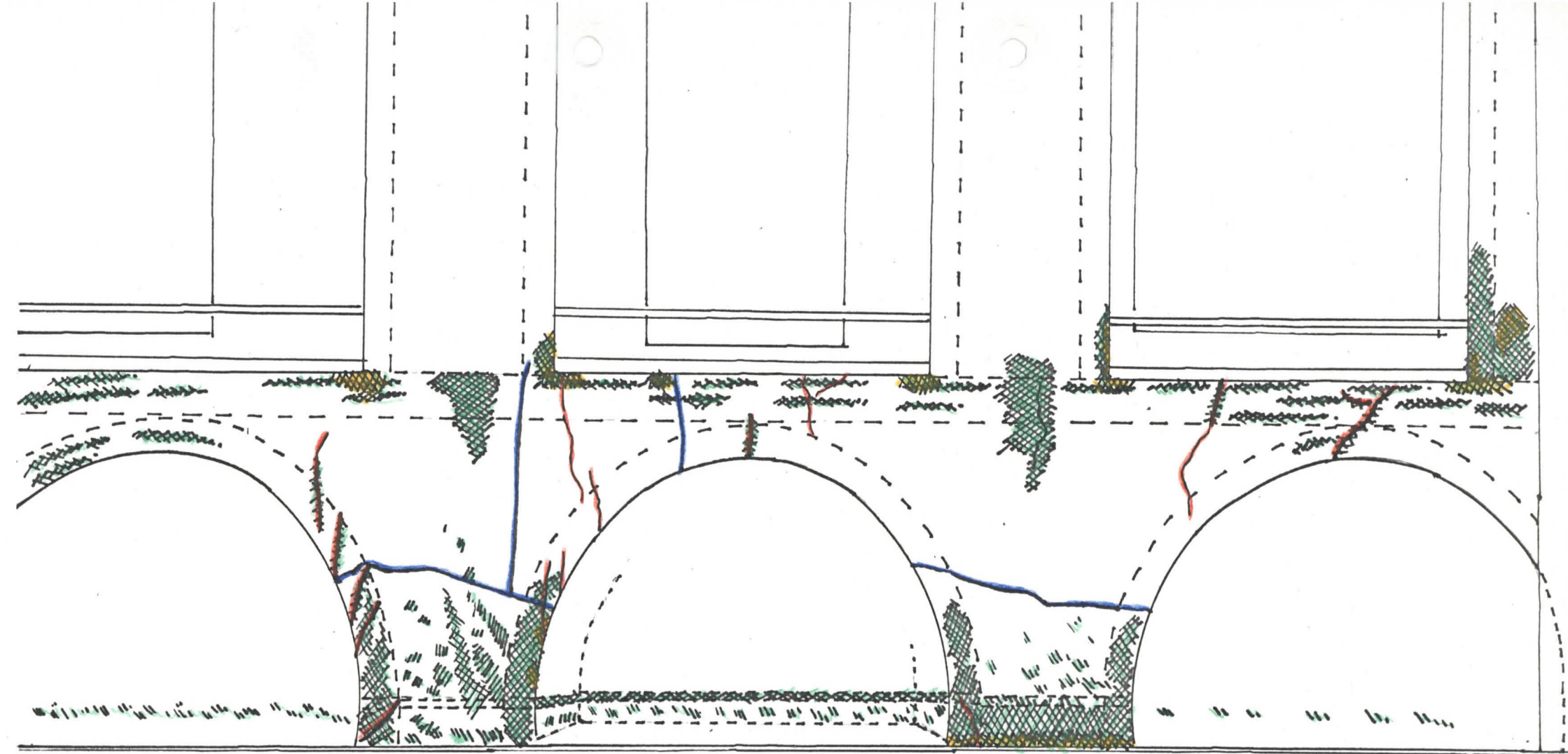
- vanhan maalin hionta
- tasoitus 'Tarulla'
- maalaukset 'Pestolla'

PÄÄKUORIN POHJOISSEINÄÄ

- UUELLEEN MAALATTU MARMORIÄLJITELMÄ KALKKIV
- HALKEAMAT
- FRESKORAPPAUKSEN RAJAT
- UUDET PAIKKAUKSET

- UUELLEEN MAALATTU MARMORIÄLJITELMÄ KALKKIY.
- HALKEAMAT
- FRESKO RAPPUKSEN RAJAT
- UUBET PAIKKAUKSET

PÄÄKUORIN ETELÄSEINÄÄ

- KORJAUSMAALAUKSEN -
JÄLKEEN

LÄNSI-POHJOISSEINÄN NURKKAUS —
- SEINÄÄN UPOTETTU SÄHKÖJOHTOA -

POHJOISSEINÄÄ

SAMA KONSERVOITUNA

KORISTEJAOTTELUN HAKUA USEIDEN
MAALIKERROSTEN ALTA

Kaarihalvit

- kosteusvaurioita
  - mahdollisesti galleriakäytävän pattereista vuotanutta vettä
- suolavaurioita
- halkeamia
- punainen väri tuhraantunut aikaisemmassa puhdistuksessa, muuten värit hyvin säilyneet

konservointi

- puhdistus liinalla
- suolojen pesu vedellä
- kosteusvaurioiden poistoa liivateliuoksella
- värikorjaus pigmentti- ja kalkkivärein

KOSTEUSVAURIOITA 1. FRESKOSSA

SUOLA - JA KOSTEUSVAURIOITA
4. FRESKOSSA

HALKEAMA 2. FRESKOSSA

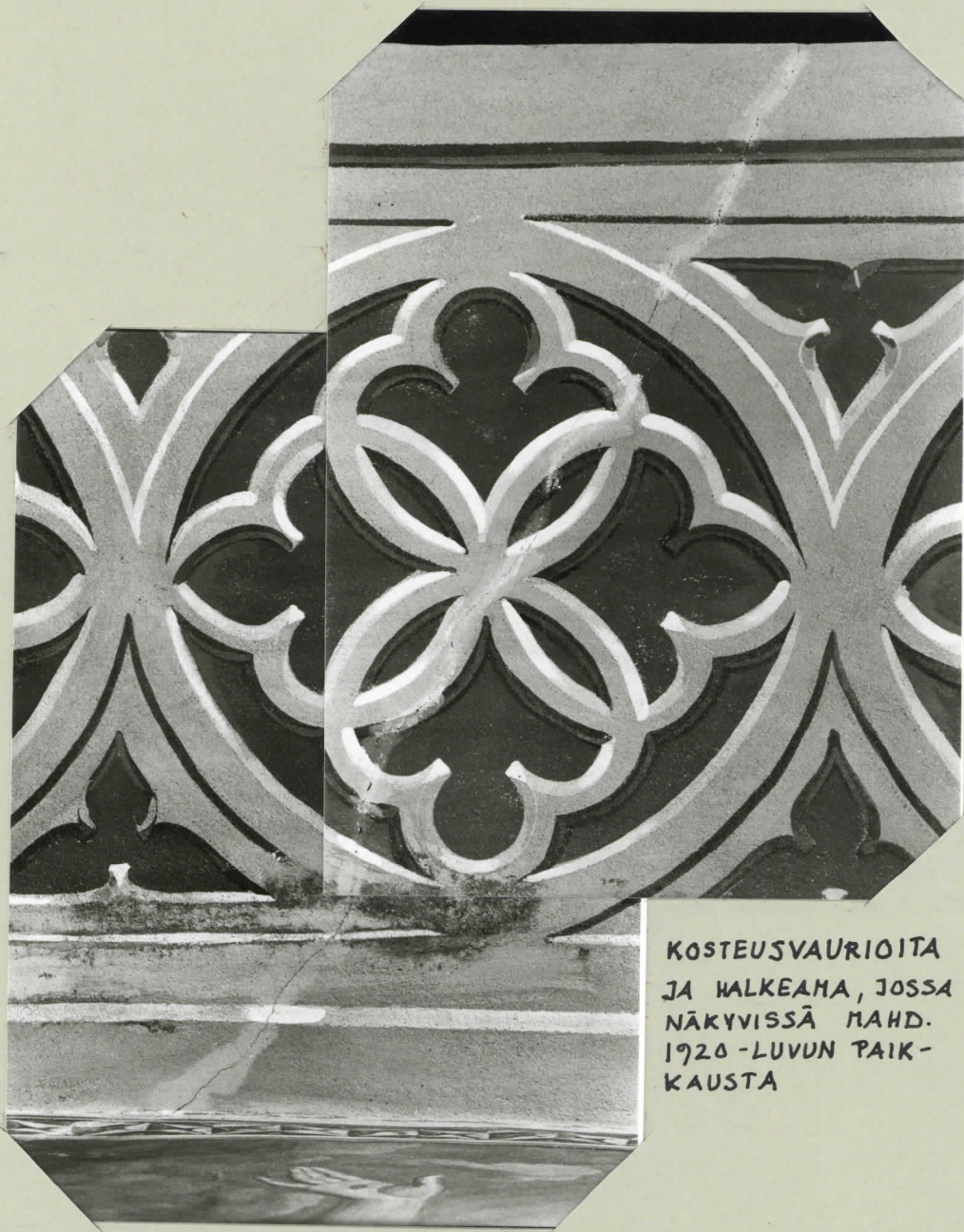

KOSTEUS — JA SUOLA-
VAURIOITA

KOSTEUSVAURIOIDEN
HÄIVYTYSTÄ KALKKIVÄREIN,
SITÄ ENNEN VAURIOALUEET
KÄSITELTY LIIVATELIUOKSELLA

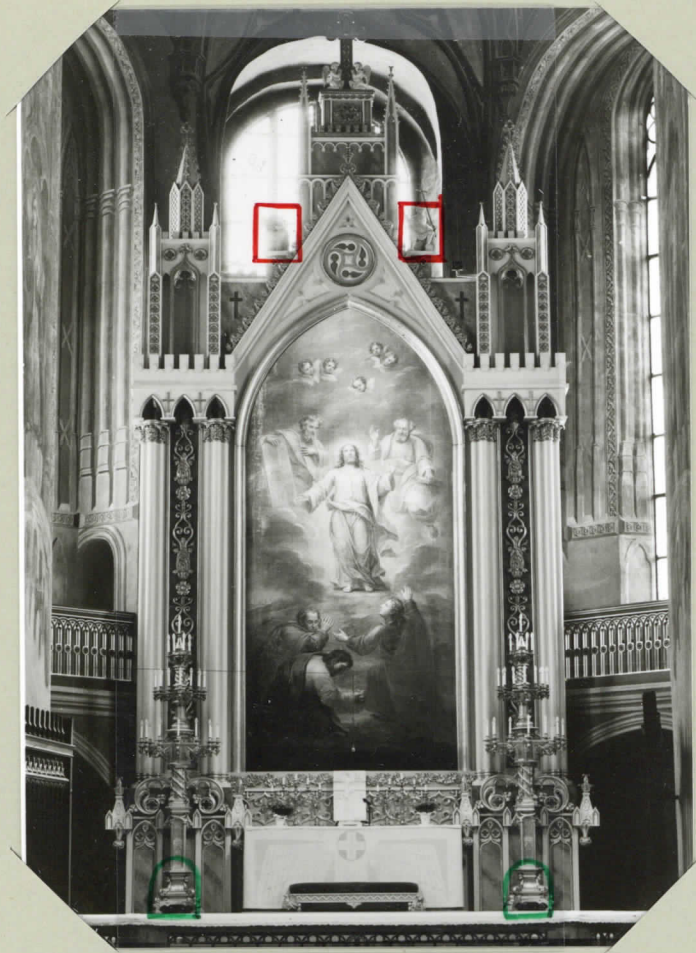

KOSTEUSVAURIOITA
JA HALKEAMA, JOSSA
NÄKYVISSÄ MAHD.
1920-LUVUN PAIK-
KAUSTA

Alttilaite

- maalipintojen puhdistus 15-20%:lla ammoniakilla
- uusi maalaus öljyvärillä (vernissa, titan+sinkkivalk.+väri)
- kultaosien puhdistus kuivalla pumpulilla, paikkakorjaus lehtikullalla
- marmoripeilien paikkamaalaus öljyvärein
- alatasojen marmorointien uudelleenmaalaus
- kandelaaberien puhdistus ja paikkaus lehtikullalla
- puuveistosten puhdistus 5%:lla ammoniakilla

PUIVEISTOKSET SIIRRETTY
SAKARISTON ULLAKOLTA
ALTTARILAITTEEN YLÄOSAAN

VIHREÄ VÄRI (YLH.) □
OSOITTA A PATSAIDEN
TOD.NÄK. ALKUPERÄISTÄ
SISAINLIPAIKKAA

ALTEPAK

VALON VAIKUTUS VÄREIHIN

≡ ALKUPERÄINEN VÄRITYS (LYIJYVALK. + PELLAVAÖLJY
KELLASTUTTANUT)

|||| HAALISTUNUT

Eteläinen yläfresko

- erittäin likainen
- värin hilseily melko vähäistä, alaosassa kuluneimmat alueet
- vasemmalla puolella rakenteellinen halkeama koko maalauksen pituudelta, hiushalkeamia ylä- ja alaosassa

konservointi

- puhdistus liinalla
- värin kiinnitys paraloidilla
- halkeaman injektointi ja täyttö
- korjausmaalaukset pigmenttivärein

- konservointiaika 21.11 - 77 - 3.1 - 78
= 32 työpäivää

1. FILMI = FRESKOSAUMAT

1. FILMI = HALKEAMA JA ENNEN KONSERV. MAALI HILSEILLYT
0% — KUPLINUT

2. FILMI = KORJAUSMAALAUUS v. 1977

Suomalaisten
kaste

Pohjoinen yläfresko

- erittäin likainen
- väri hilseillyt melko vähän koko maalauksen alueella, eniten reunaornamenteissa

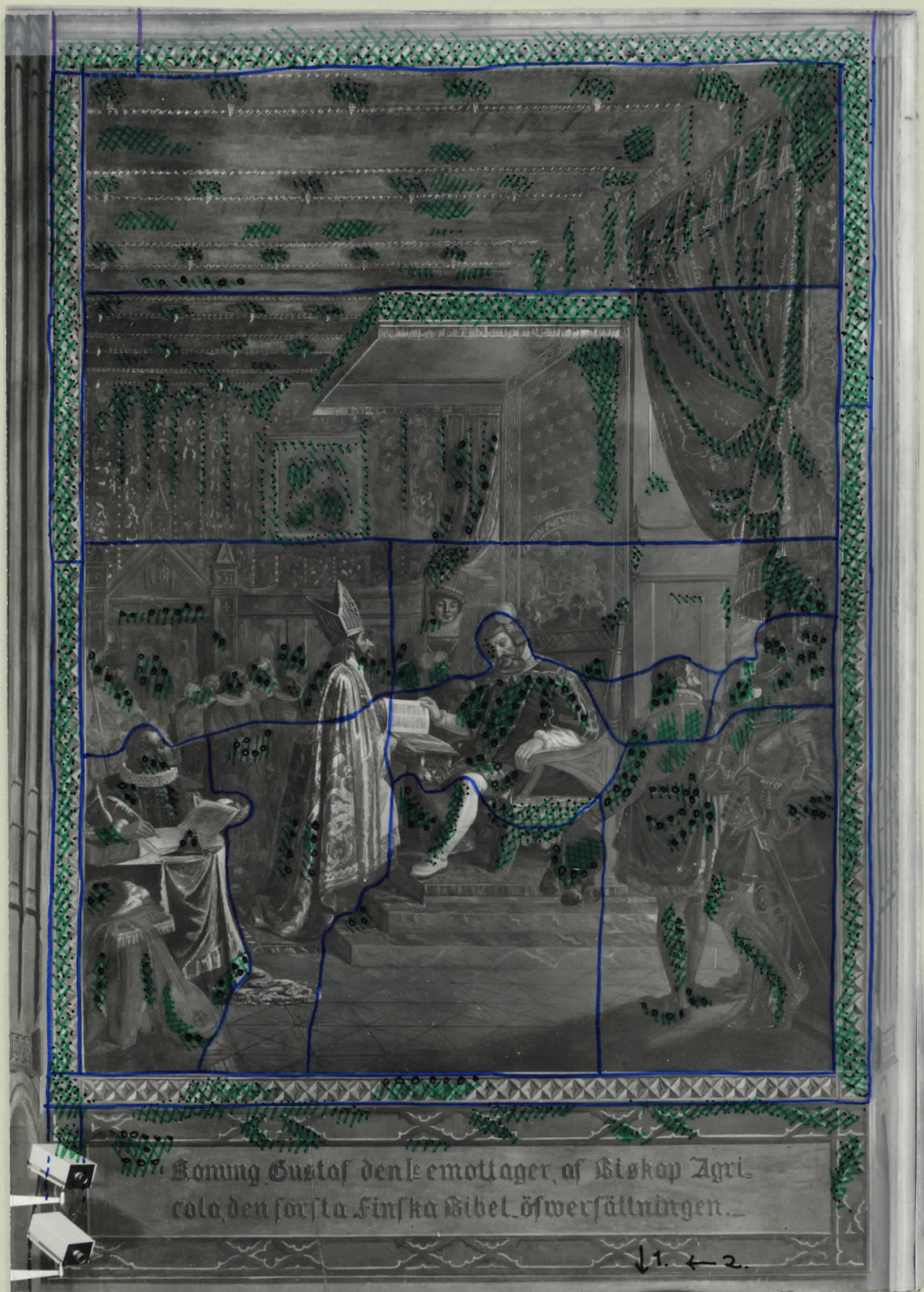
konservointi

- puhdistus kumiliinalla
- värin kiinnittäminen paraloidilla
- värikorjous pigmenteillä

-konservointiaika 10.10 - 18.11 - 77
= 30 työpäivää

1. FILMI = { FRESKOSAUMAT JA ENNEN KONSERVOINTIA :::: MAALI HILSEILYTY
○○○ ← KOPLAUT

2. FILMI = # KORJAUSMAALAUUS V. 1977

Kuningas Kustaa I vastaanottaa ensimmäisen suomenkielisen raamatunkäännöksen

Jeesuksen syntymä

- fresko huonokuntoinen
- väri hilseillyt ja rapautunut koko freskon alueella, eniten alaosissa
- vasemmalla puolella syvä rakenteellinen halkeama ulottuen kaarivolvista lattian rajaan
- osittain korjattu aikaisemmin

konservointi

- puhdistus kumiliinalla
  - värien huomattava kirkastuminen
  - kokeilua myös puhdistusmassalla, ei toivottua tulosta
- vanhan värin kiinnittäminen paraloidilla käyttäen sähköruiskua
- halkeaman injektointi rasvaprässin avulla ja täyttö
  - kiinnitysmassaa 4-5l.
- värikorjaus pigmentein

- konservointiaika 4.12 - 78 - 6.4 - 79
= 85 työpäivää
T. Hiltunen
A-L Hiltunen

Jeesuksen syntymä

1. FILMI = / FRESKOSÄMMA S HAIKKAMA

2. FILMI = # USIN KORJAUS MAALAUUS V. 1929

3. FILMI = ENNEN KONSERVATIIVIA ||| KOSTEUSJÄLKI

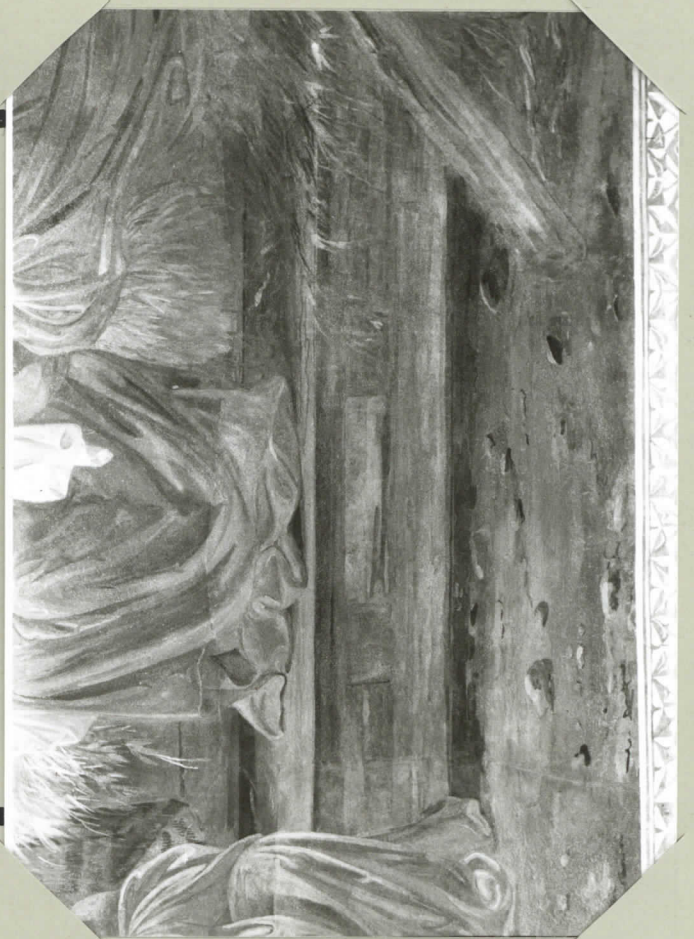
... ||| UDELEEN
... ||| MAALATTU
... ||| HILSEILYTT
... ||| KUPLIIVUT

↓1 ↓2 ↑3

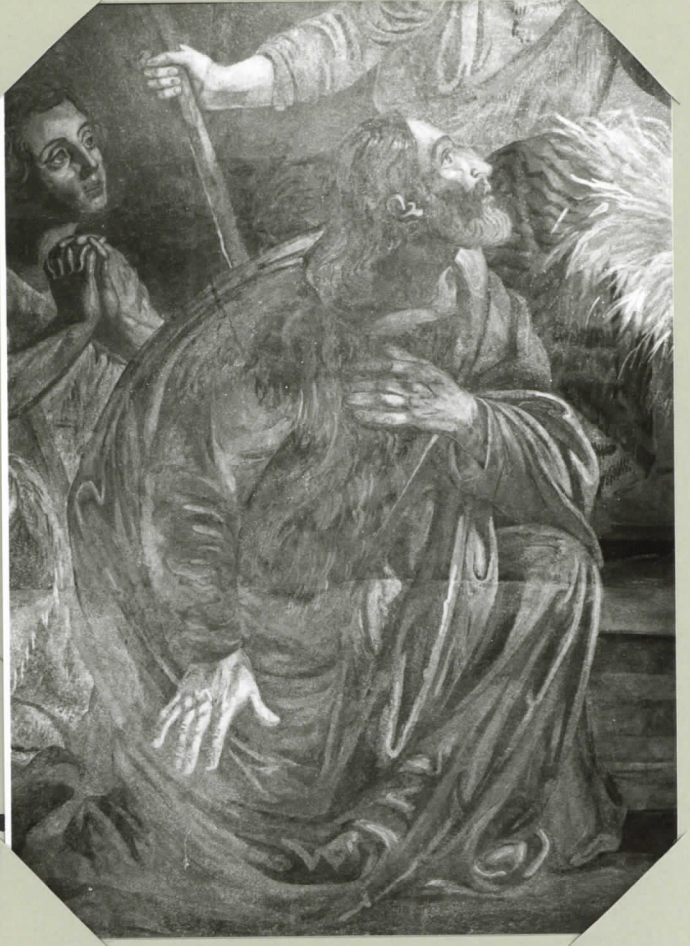

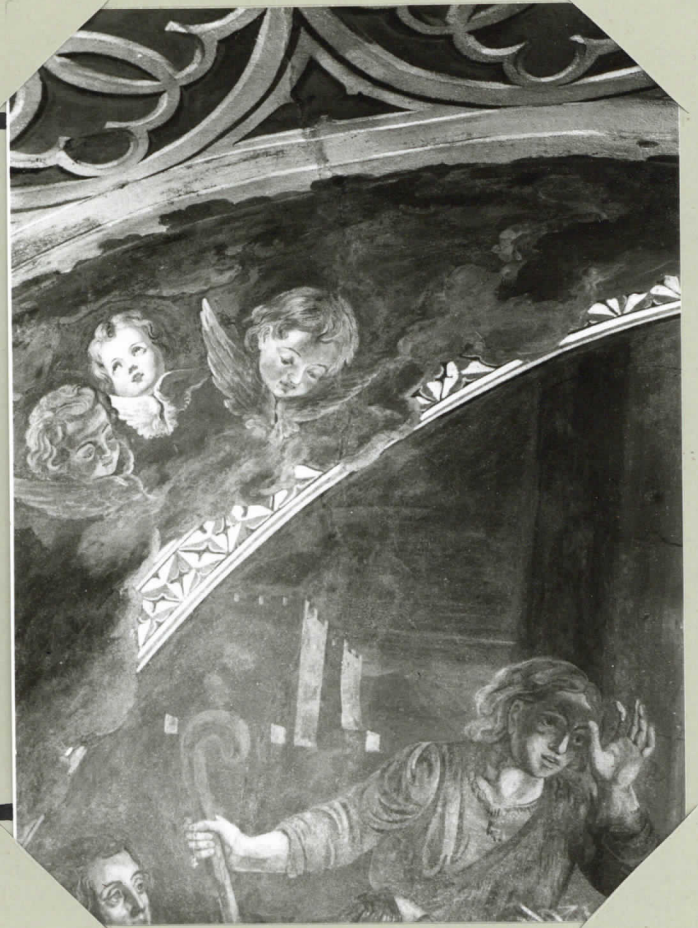

Lasaruksen herättäminen

- väri hankautunut freskon alaosissa, muualla hilseillyt runsaasti
- freskon keskellä ylhäältä kaariholvista ala-ornamenttiin ulottuva halkeama, jota korjattu mahdollisesti 1920-luvulla (häivyttämiseen käytetty öljyväriä), lisäksi pienempiä halkeamia freskon oikealla puolella
- keskihalkeaman oikean- ja vasemmanpuoleisen seinäpinnan tasero pari millimetriä
- muutamat kasvat uudelleenmaalattu

konservointi

- puhdistus kumiliinalla
- värin kiinnittäminen paraloidilla
- halkeamien injektointi ja täyttö
  - kiinnitysmassaa 3-4l.
- värikorjaus pigmenttivärein

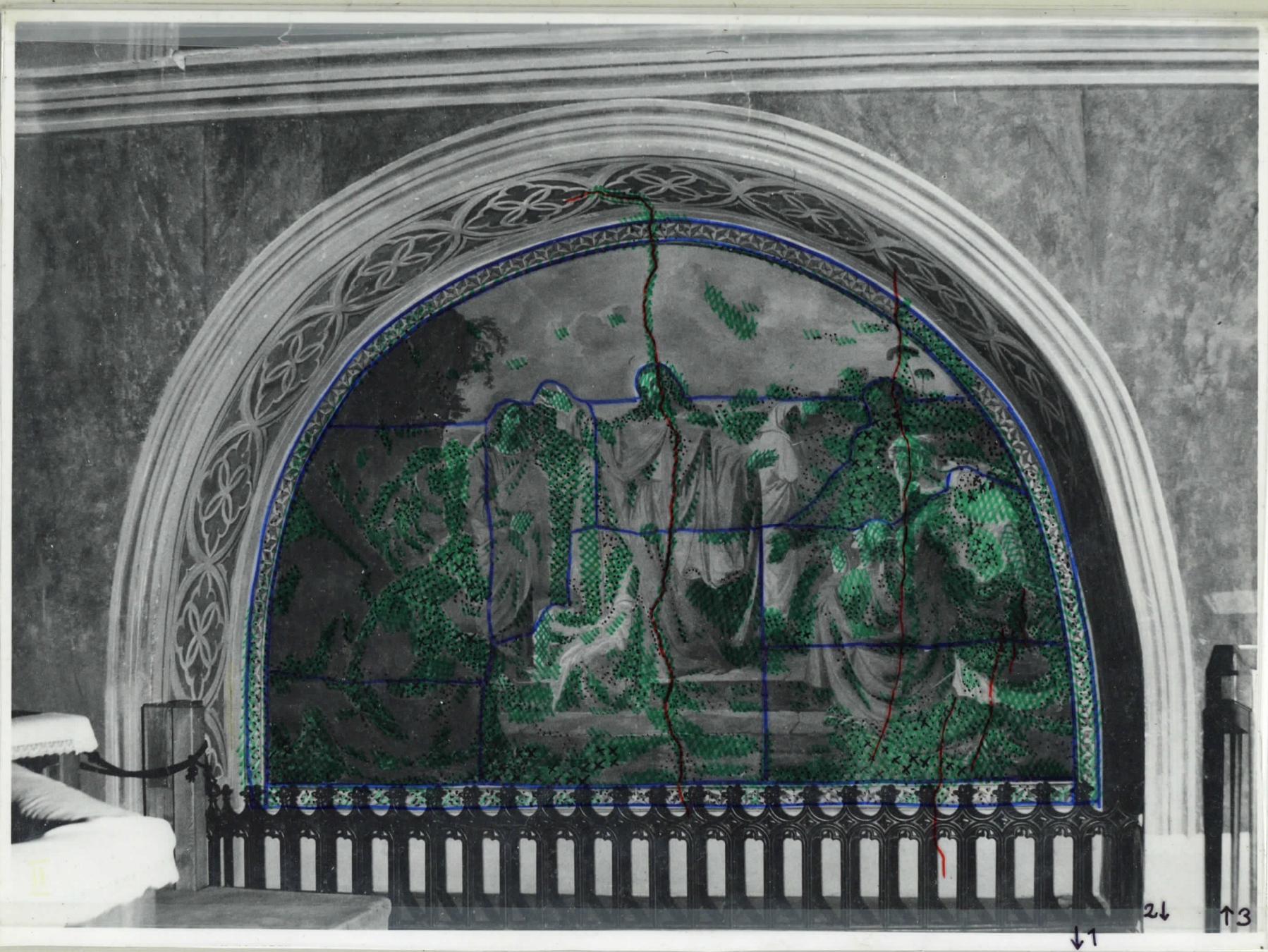
- konservointiaika 26.5 - 7.7 + 11.9 - 12.12 - 78
= 96 työpäivää
T. Hiltunen
A-L Hiltunen

Lasaruksen herättäminen

↓1
2↓
↑3

1. FILMI = FRESKOSAUNHAT } HÄLKEAMAT

2. FILMI = ❖ USIN KORBASUSHAAVAUS V. 1999

3. FILMI = ENNEN KONSERVOINTIA
XX - RAKUTUNUT

••• - MAALIHILSEILLYT

❖ KIM T. MURPAIKKA

❖ UUDELEEN MAALAMU

••• MAALI KUPPINUT

RAPAUTUNEET
KOHDAT
KONSERVOITUNA

HALKEAMAN VANHAA KORJAUSTA

HALKEAMAAN TORATTUJA
INJEKTOINTIREIKIÄ

KASVOT
KONSERVOITUNA

Ehtoollisen asettaminen

- väri hilseillyt ja rapautunut vähän
- vasemmalla puolella haaroittunut halkeama
- mahdollisesti korjattu osittain 1920-luvulla

konservointi

- puhdistus kumiliinalla
- värin kiinnittäminen paraloidilla
- halkeamien injektointi ja täyttö
  - kiinnitysmassaa vähäinen määrä
- värikorjaus pigmenttivärein

-konservointiaika 14.6-7.7, 11.9-19.9, 23.10-12.12-78
= 59 työpäivää
R. Ala-Kärppä

Ehtoollisen asettaminen

J. 1. 2 ↑ 3

1. FILMI = freskosuomat } HAKEAMAT

2. FILMI = uusia esitysmaalaus v. 1999

3. FILMI = EUNEN KONSERVONITTA

X x NAHA RAPHUNUUT

o o o HILSEILLYT

— KUPPINUT

⊘ KTM T. HUU PAIKKA

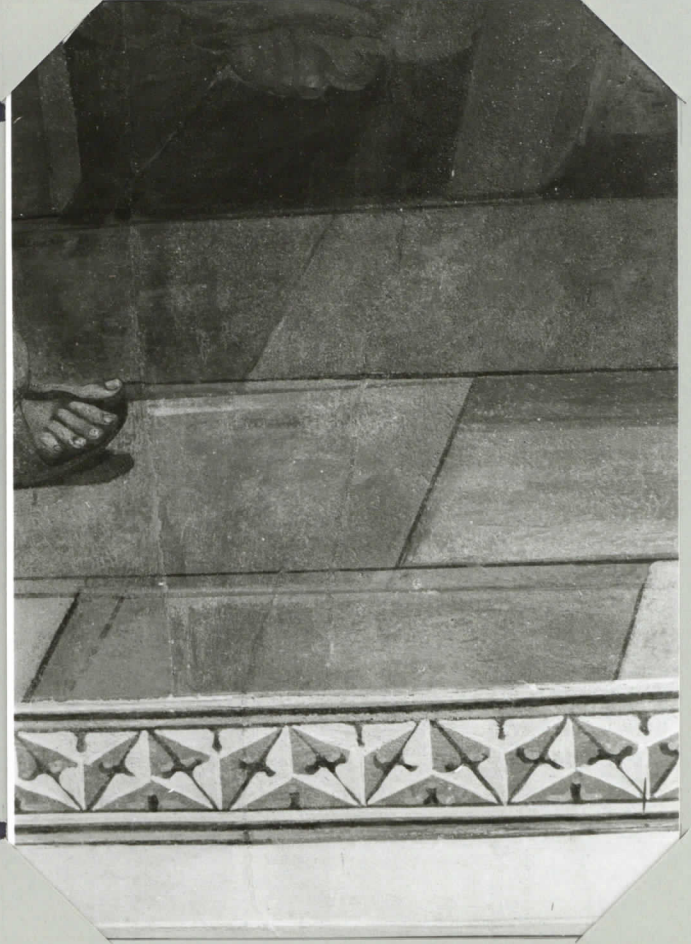
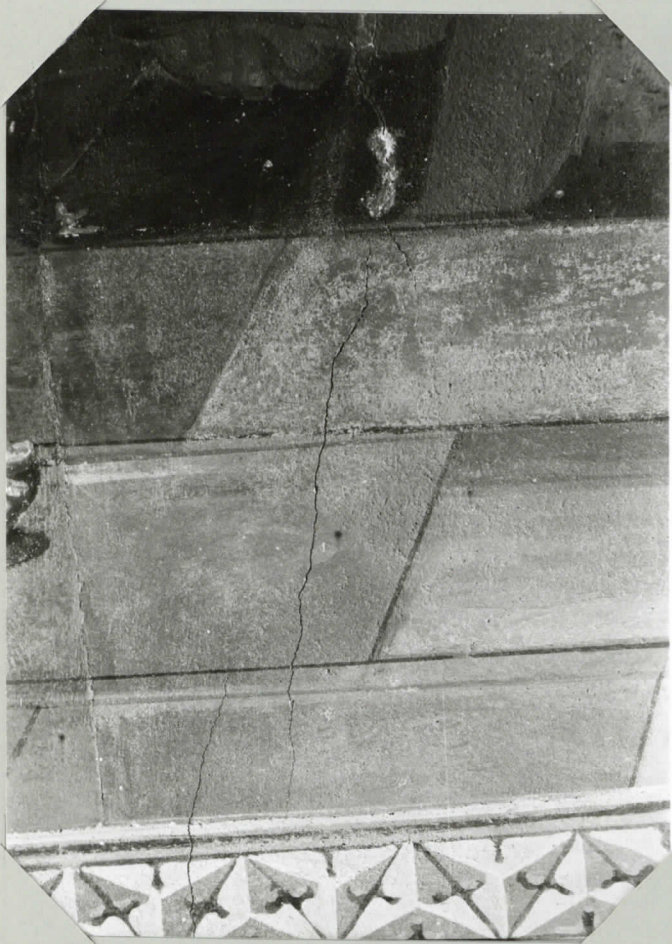
⊘ UDELLEN MAALATTU

||| KOSTEUSJÄIKI

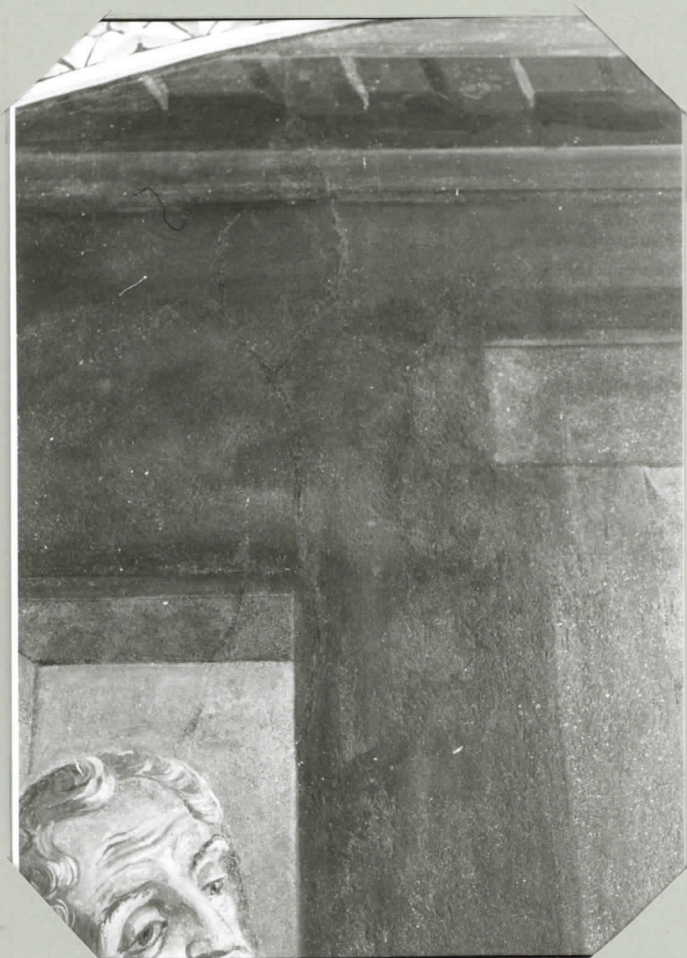

VAS. INJEKTOITU HALKEAMA
OIK. SAHA HÄIVYTETTYNÄ

Rukoustaistelu Gelsemanessa

- alaosaa täysin rapautunut
- väri irronnut oikealla puolella olevista henkilö-
hahmoista ja reunaornamenteista
- freskon ylä- ja keskiosa hyvin säilynyt
- mahdollisesti korjattu osittain 1920-luvulla
- vasemmalla puolella vanha paikkauskohhta (0,25 m²)

konservointi

- puhdistus kumiliinalla
- irtonaisen värin kiinnitys paraloideilla
- värikorjaus pigmenttivärein
  - alaosassa kokeiltu värittämistä sienellä
  - ei hyvää tulosta
  - paras tulos siveltimellä käyttäen piste-
tekniikkaa

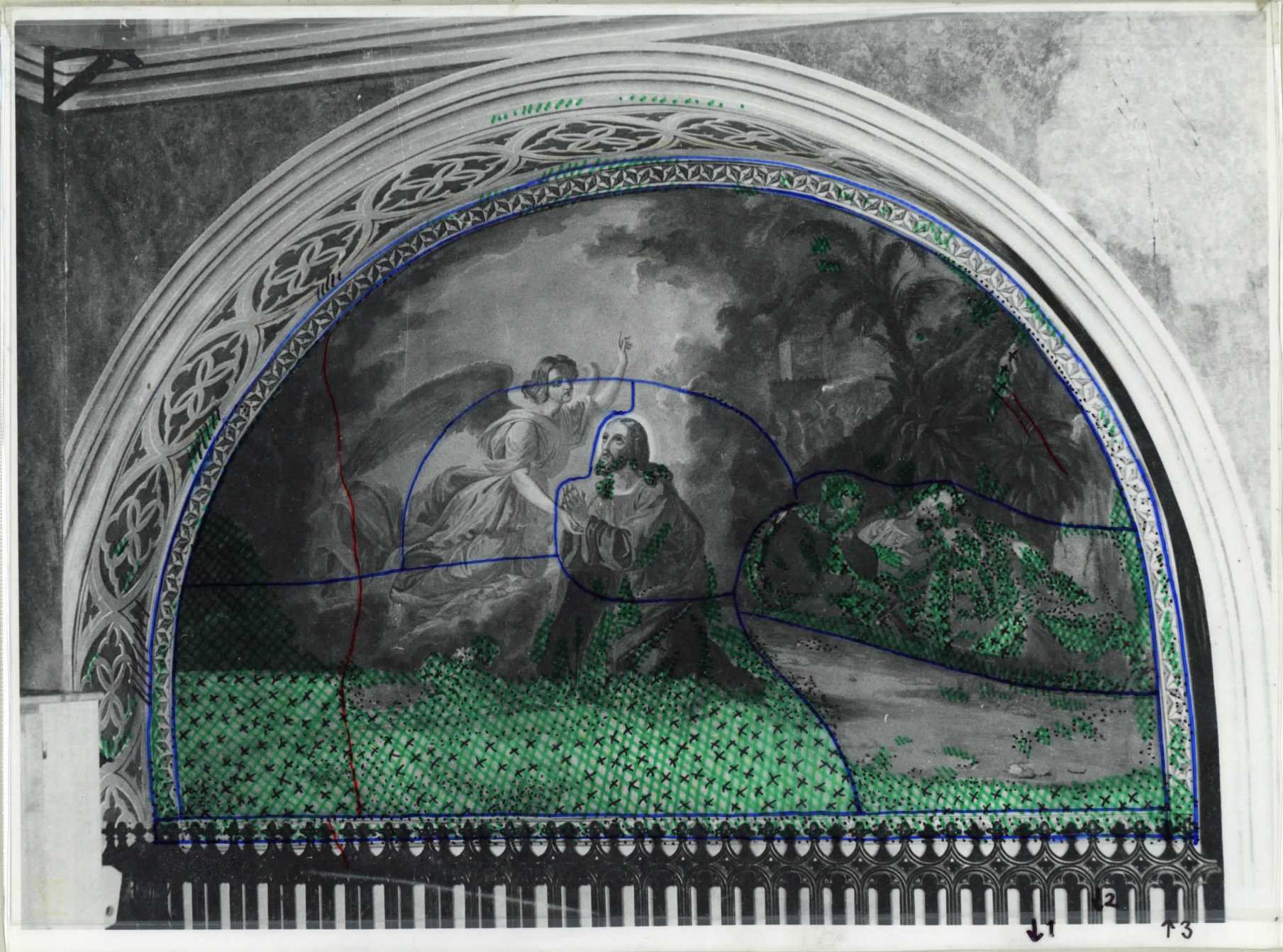
- konservointiaika 9.1 - 31.5 - 78
- = 95 työpäivää
- A-L Hiltunen
- T. Hiltunen (4.5 - 31.5)

Rukoustaistelu Gelsemanessa

1. FILMI = / FRESKOSÄÄMÄ S HALLERAMA

2. FILMI = # VUOSI KORJAMUSTYÖKÄÄNTÄ V. 1998

3. FILMI = ENEN KONSERVATIONI

X X MAALI RAJANNUUT

— — — HILSELYT

o o o — — — KUPLIVUT

|||| KOSTEUSÄLKI

KIRI TAI MUU PAIKKA

UDELLEEN MAALATTU

↓ 1   2   ↑ 3

VASEN ALANURKKA ↑OSITTAIN JA KOKONAAN↓
KONSERVOITUNA

VANHA
PAIKKAUSJÄLKI

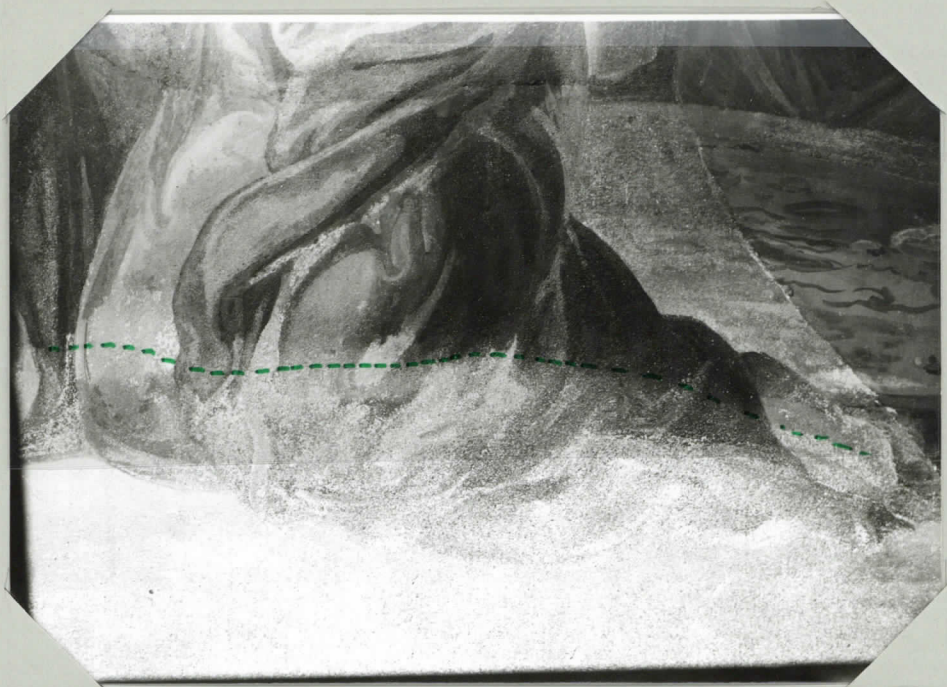

RAPAUTUNUTTA VÄRIPINTAA

SELVÄ RAPAUTUMISRAJA

Matka Golgatalle

- väri kulunut koko freskon alueella, eniten rapautumista vasemmalla puolella
- harjauksesta johtuvia (?) naarmuja Jeesuksen viitassa
- mahdollisesti korjattu paikoitellen 1920-luvulla
- halkeamia vasemmalla

konservointi

- puhdistus kumiliinalla
- irtonaisen värin kiinnittäminen paraloidilla
- halkeamien injektointi ja täyttö
- värikorjaus pigmenttivärein

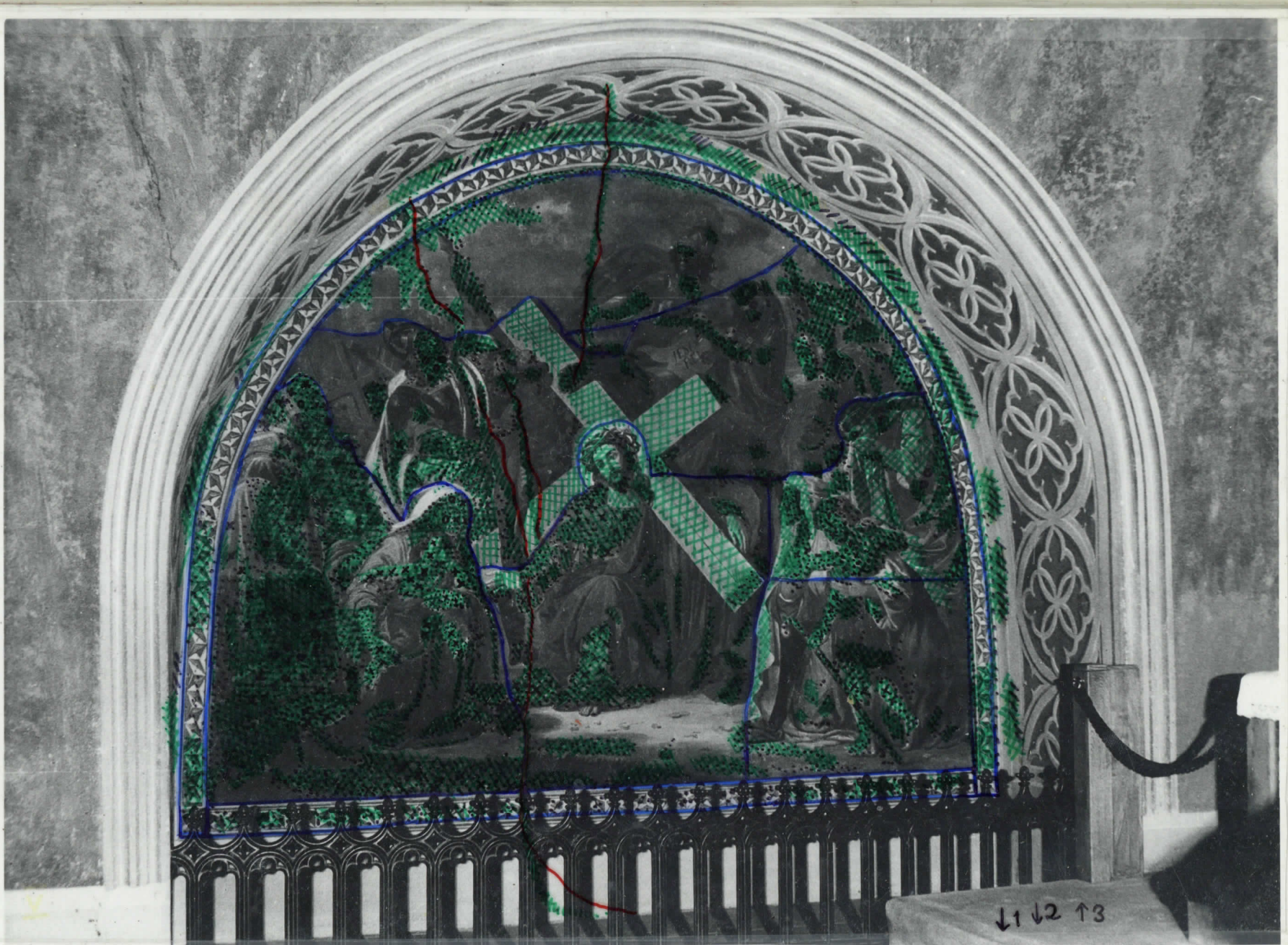
-konservointiaika 6.3-13.6-78
= 70 työpäivää
T. Hiltunen (6.3-33)
R. Aho-Kärppä

Malka Golgalalle

1. FILMI = / FRESKOKUVA S HAKEAMA

2. FILMI = # USIN KORJAUSHAKA LAUS V. 1978

3. FILMI = ENNEN KORJAVOINTIA

x x MAALI RAPOUTUNUT
o o o - II - HILSEILLYT
o o o - II - KUPPINUT

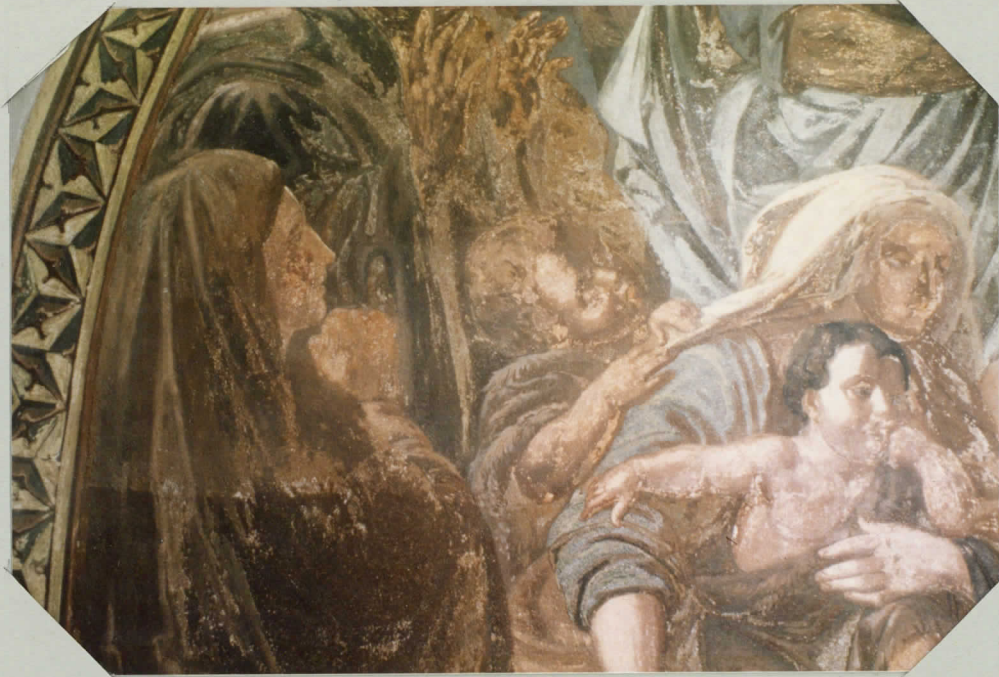
/// KORJUSJALKA
UDELEEN
HAKIATTU

↓ 1 ↓ 2 ↑ 3

VÄRI HILSEILLYT JA RAPAUTUNUT

KONSERVOINNIN JÄLKEEN

Ylösnousemus

- freskon vasemmalla puolella ylhäältä alas ulottuva syvä halkeama sekä Jeesuksen yläpuolella pienempiä halkeamia
- värin hilseilemistä enemmän vasemmalla puolella ja keskellä alhaalla, muu osa melko hyväkuntoinen
- freskoa korjattu mahd. 1920-luvulla

konservointi

- puhdistus kumiliinalla
- värin kiinnitys paraloidilla
- suurimman halkeaman injektointi rasvaprässin avulla
  - kiinnitysmassaa lähes 15 l
- halkeamien täyttö
- värikorjaus pigmentein

- konservointiaika 13.12-78 - 13.3-79
= 62 työpäivää
R. Ala-Kärppä

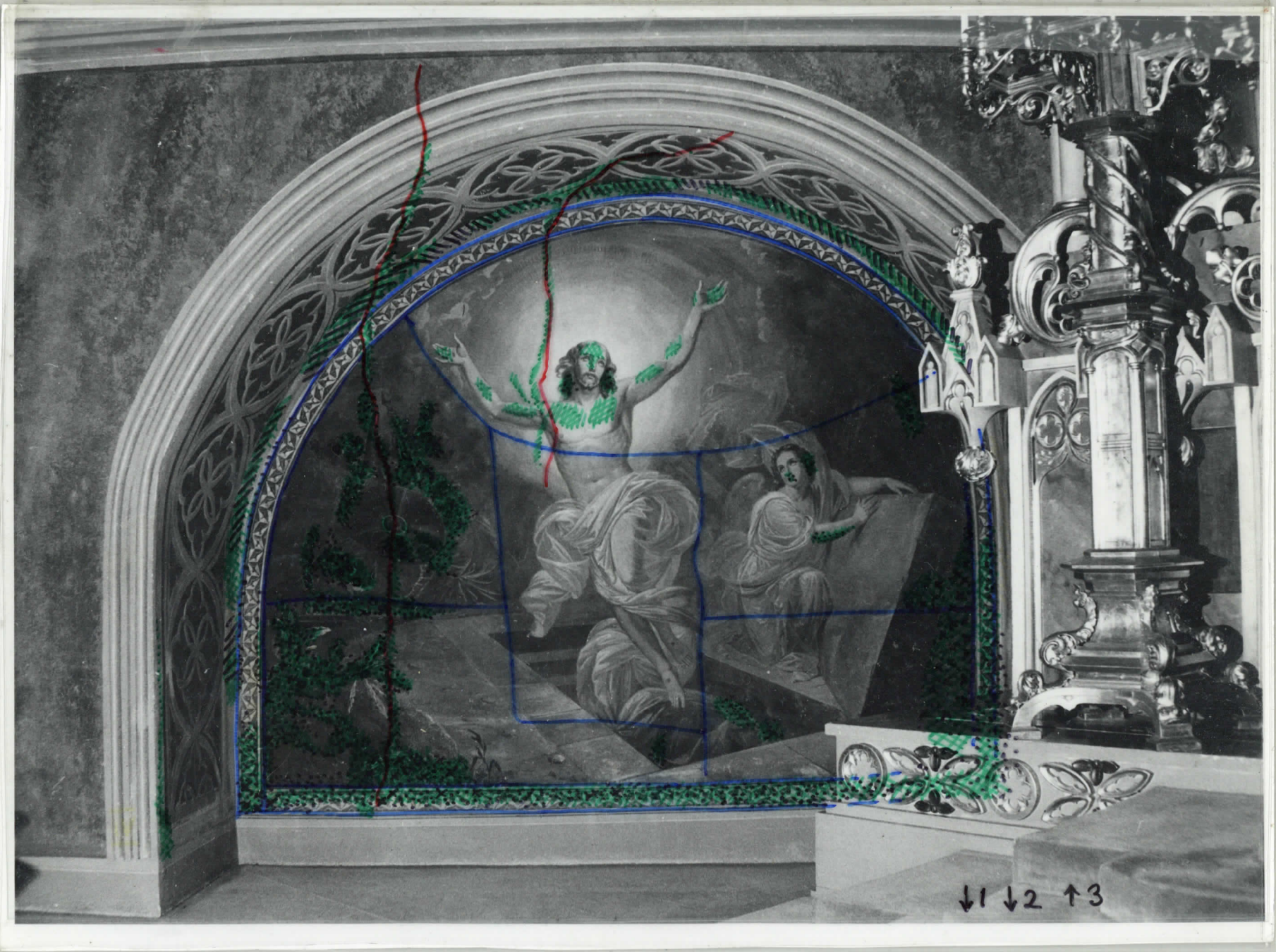

Glösnousemus

- 1. FILMI = / FRECKOSKUMA S HAIKEAMA
- 2. FILMI = # USIN KOEAMOSMAALAUUS V.1979
- 3. FILMI = ENINEN KONSERVUOINTI
- ✕ MAALI BAPPUUNUT
- — HILSEILLYT
- 0g — KUPPINUT

- /// KOSTEUSJÄLKI
- # UDELEEN
- # MAALATTU

↓1 ↓2 ↑3

ENNEN KONSERVointIA

♦ HALKEAMASSA
PORAUSREIKIÄ

KONSERVoinnin
JÄLKEEN

SUURENNOS
EDELl. KUVASTA

HUOM! TAUSTALLA MARIA MAGDALEENA,
SALOHE JA JOHANNA KANTAMASSA
RUUKKUJA - FREDRIC EKMANIN MUKAAN -

